

Bouwstenen van een les

Mijn favoriete instrumenten uit de gereedschapskist

Niet alleen de startende docent, elke docent worstelt met de vraag hoe je leerlingen in de 'aan-stand' krijgt. Na Corona lijkt dit niet gemakkelijker geworden. Hoe stimuleer je leerlingen zich vast te bijten in een onderwerp in een snelle samenleving die gedomineerd wordt door het aantal 'likes' op een 'comment' en waar de maximale duur van een TikTok-video 60 seconden is?

De meute leerlingen komt kletsend binnen. Sommigen kijken je nog even aan en mompelen iets wat lijkt op 'hallo' en vervolgen hun gesprek... ook wanneer ze al zitten. De weg naar de telefoonzak verloopt bij sommigen nog steeds moeizaam en als het even kan wordt deze vermeden. En daar sta jij dan met je goede intenties, je kennis van concepten en mogelijke misconcepten, de doelen en succescriteria op een rij.

In dit artikel ga ik in op bouwstenen, waar ik het in mijn rol als lerarenopleider veel over heb met studenten en stagiaires. Het is laaghangend fruit, waarmee je snel valkuilen dicht.

Boeken over orde houden – klassenmanagement klinkt vriendelijker – bieden wel wat soelaas. Er is veel literatuur over klassenmanagement en didactiek. Een aantal boeken dat mij inspireerde, is van bijvoorbeeld Teitler (2011), Kneyber (2013) en Koenderink en Louwerse (2013).

Maar dan nog blijft het een complex geheel van klassenmanagement, didactiek en interactie en blijft het een woud waarin je zelf je weg moet vinden. Ik zie studenten van de lerarenopleiding vooral worstelen met orde houden. En laten we eerlijk zijn: wie had dat niet? En soms nóg wel: dat je alle zeilen moet bijzetten in een volle klas, het laatste uur van een dag? Wat helpt dan?

Structuur: agendapunten op het bord

Deel de les in, in blokjes van 10 tot 15 minuten en zet op het bord de agendapunten van onze 'vergadering': een leidraad en overzicht voor zowel de leerling als voor mij.

Ik kies per les meestal drie tot vijf blokjes uit de veelvoorkomende opties, zoals stukje uitleg, vraaggesprek, demonstratie, filmpje met kijkvragen, zelfstandig werken, quiz en exit

ticket. Deze variatie zorgt voor een afwisselende les. Er zijn ook een aantal algemene richtlijnen die in gedachten moeten worden gehouden, zoals 'Keep them busy' (Teitler, 2011). Een wachtende leerling is immers een kletsende leerling. Daarom moet de les een goed tempo hebben om de aandacht van de leerlingen erbij te houden. Een minder interessant blokje is dan wel vol te houden voor een leerling, het duurt immers maar een minuut of tien.

Weg met moeizame vraaggesprekken

Luisteren wordt vaak actief gemaakt met het stellen van vragen tussendoor. In de lerarenopleiding zit een opdracht waarin studenten een vraaggesprek opnemen en analyseren. En dan zie je pas hoe moeilijk het voeren van een goed onderwijsleergesprek is. De meest banale vragen worden gesteld, alleen maar om leerlingen 'erbij' te houden: 'De raad welk woord ik in mijn hoofd heb'-show of de 'jullie'- en 'iedereen'-vragen: 'Snapt iedereen dit?' Deze vraag is toch niet te beantwoorden! Als het een uitnodiging is om vragen te stellen, dan is dat wellicht op

HANNIE LENSINK is docente NaSk en scheikunde op het Marianum in Groenlo en Lichtenvoorde en vakdidacticus scheikunde en natuurkunde bij de lerarenopleiding ELAN van de Universiteit Twente. Na haar lerarenopleiding studeerde ze onderwijskunde in Utrecht.

Ze verzorgt ook colleges voor het vak Algemene Didactiek, Pedagogiek en Onderwijskunde.

dat moment in de les helemaal niet handig? Want wat doe je met die anderen die geen vraag hebben?

Antwoorden met of zonder vingers, ook al zo'n gedoe. Liever willekeurig beurten geven dan alleen de vingers aanwijzen... als leerlingen al het geduld hebben om een vinger op te steken. Dylan Wiliam is er duidelijk in: No hands up! Het belemmert zelfs het leren. Wanneer leraren op deze manier vragen stellen, betrekken ze alleen de meest zelfverzekerde leerlingen bij de discussie, krijgen ze alleen informatie over wat een handjevol leerlingen weet en vertrouwen ze vaak op spontane vragen die geen misconcepten bij leerlingen aan het licht brengen.

Denken-Delen-Uitwisselen

Met 'Denken-Delen-Uitwisselen' zijn al deze problemen uit de wereld. Je hoeft niet elke alinea met een vraag te begeleiden. Een stukje uitleg en dan een checkvraag. Die schrijf je op het bord, leerlingen nemen hem over. Eerst even een denktijd, in stilte (noem een korte tijd, een aantal seconden of minuten, passend bij de vraag). Iedereen voor zich, zelf denken. Daarna 'Delen' met de buur (niet achter en voor, nee, alleen diegene naast je), ook weer kort. En dan 'Uitwisselen' en je geeft een duo de beurt en noteert de uitwerking op het bord. Sociaal veilig, iedereen heeft nagedacht, hartstikke effectief.

Finger-voting

Een andere manier om betrokkenheid te organiseren is het 'steek het aantal vingers op' systeem bij meerkeuzevragen. Het zorgt voor individuele aanspreekbaarheid en dwingt betrokkenheid af voor elke leerling. 'Finger-voting' zoals Wiliam (2013) het noemt is makkelijk: iedereen heeft altijd zijn handen bij zich. Geen gedoe met kleur- of letterkaartjes die voor een antwoord staan. Kies de 'foute' antwoorden handig om misconcepten zichtbaar te maken (Berg, 2019).

Stiltemoment

En dan moeten ze zelfstandig aan de slag, meestal na de uitleg. Leerlingen vatten deze overgang van klassikaal geleid naar zelf-

standig werken op als een pauzemomentje om te gaan kletsen. Geef ze even tijd om op te starten, bijvoorbeeld twee minuten opstarttijd. Ik schrijf die tijden ook op het bord. En dan 'om in de concentratie te komen' vijf minuten stiltetijd. Nee, niet overleggen, dat kan na de stiltetijd. Geen vragen stellen, bewaar die even. Een hippe benaming is 'me-time': jij, alleen met jezelf en je boek en je opgaven.

Op deze manier komen leerlingen makkelijker en vlotter in de werkmodus. Een stille klas is ook gemakkelijk stil te houden vanuit stilte. De eerste-de-beste die toch gaat overleggen, noem je even kort bij naam. En vaak blijft het ook rustig na de stiltetijd. Er mag wel overlegd worden, maar wel zachtjes, en alleen met de naaste buur. Die rust, heerlijk! Het enige waar je op moet letten, is dat je zelf niet gaat kletsen.

Activerende werkvorm: Quizizz

Een werkvorm die leerlingen vanzelf in de stof zuigt, is een quiz. Quizizz.com is een handige tool, waarin leerlingen vanzelf fanatiek worden. Het onvoorspelbare van gaming, met onverwachte bonussen, houdt de quiz tot het einde boeiend. Als je leerlingen met tweetallen laat inloggen, zijn er minder teams en is de kans op een podiumplaats groter en het stimuleert overleg. De laatste tien minuten van de les vliegen zo voorbij, met het zweet op de rug van de leerlingen (en mijn rug is droog).

Ik heb een hekel aan Kahoot: Leerlingen worden er druk van en de nadruk ligt meer op het snel klikken dan op de inhoud. Quizizz daarentegen werkt op eigen tempo. Leerlingen hebben al snel door dat rustig antwoorden en veel vragen goed beantwoorden de kans op een podiumplek vergroot, in plaats van snel te werken en veel fouten maken. Het platform kent meerdere vraagsoorten: meerkeuze en 'fill-in-the-blank' zijn makkelijk te gebruiken. De optie 'answer explanation' biedt de mogelijkheid om een antwoord toe te lichten dat automatisch op het scherm van de leerling verschijnt. Deze werkvorm is vooral geschikt voor vragen op het niveau van onthouden en begrijpen (of reproduceren en toepassen 1 in RTTI-termen).

Ik had gewild dat ik bovenstaande, laten we het gewoon bij naam noemen, trucjes eerder in mijn repertoire had opgenomen. Toen ik begon als docent hadden deze mijn leven gemakkelijker gemaakt! ●

BRONNEN

- Berg, E. van den (2019). *Formatieve evaluatie door middel van concept checks: Het opsporen van en reageren op misconcepties bij leerlingen*. SLO.
- Kneyber, R. (2013). *Orde houden in het voortgezet onderwijs*. Phronese.
- Koenderink, T., & Louwerse, R. (2013). *Is het voor een cijfer? Motivatie in het onderwijs, van containerbegrip naar hanteerbaar concept*. Novilo.
- Teitler, P. (2011). *Lessen in orde*. Coutinho
- Wiliam, D. (2013). Assessment The bridge between teaching and learning. *Voices from the Middle*, 21(2), 15-20
- Wiliam, D. (2014). The right questions, the right way. *ASCD*. 71(6)
- www.ascd.org/el/articles/the-right-questions-the-right-way.